

Яременко Олександр Іванович

к. держ. упр., доц., завідувач кафедри правових наук та філософії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

**Віртуальна реальність як сфера функціонування
державного управління та проблеми
її правової інституалізації**

В сучасних умовах переважна більшість соціальних інститутів функціонують в двох вимірах – реальному, фізичному світі та віртуальному, цифровому середовищі, що дозволяє констатувати факт існування глобального інформаційного суспільства. В документах Європейського Союзу інформаційне суспільство трактується як суспільство, що базується на інформаційних технологіях та інформаційних процесах, формування якого супроводжується організаційними, комерційними, соціальними та правовими нововведеннями, які глибоко змінюють життя соціуму [2]. Розвиток інформаційного суспільства корінним чином впливає на трансформацію всіх видів та форм соціального буття, в тому числі на віртуалізацію державно – управлінської діяльності.

Як зазначає Мельниченко А.А., ведучи мову про теоретичні та методологічні засади наукового управління соціальними системами та процесами, варто враховувати закономірності суспільного розвитку [5, с. 70]. При цьому, одним із першочергових завдань є нормативно – правова адаптація системи державного управління до нових реалій, що обумовлюється необхідністю дотримання ст. 19 Конституції України, згідно з якою, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами

України. У зв'язку з цим актуалізується необхідність дослідження проблем взаємозв'язку державного управління, права та віртуальної реальності.

Метою даної статті є теоретичний аналіз поняття “віртуальна реальність” та проблем правової інституалізації її в систему державного управління.

Науковий інтерес до віртуальної реальності виник відразу після винаходу комп'ютерної техніки. Так, в середині 60 – х років 20 - го ст. І. Сазерленд, досліджуючи роль нових інформаційних технологій, відзначив, що дисплей, підключений до цифрового комп'ютера, дає можливість сприймати поняття, які неможливо відтворити в фізичному світі. Об'єкти, що відображаються комп'ютером, не відповідають традиційним ознакам, характерним для фізичної реальності і, в майбутньому, за його допомогою можна буде контролювати існування матерії [4 , с. 507].

Високі темпи інсталяції інформаційно-комп'ютерних технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства дозволили науковцям, вже в 1995 році, зробити висновок про домінування віртуальної реальності над фізичною і здійснити прогноз, що в майбутньому вона буде основною формою існування соціального середовища [1, с. 15].

В подальшому теоретичні розробки віртуальної реальності набули активного розвитку і було сформульовано найбільш

загальне її поняття як технології, що забезпечує реалії, створені комп'ютером, які є альтернативою фізичній реальності [3, с. 30].

Вважаємо доцільним розглядати віртуальну реальність як інтелектуальне інформаційно – комунікаційне середовище, що штучно створене творчою працею людини за допомогою комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, сприйняття якого та соціальна взаємодія в якому відбувається незалежно від фізичного місцезнаходження суб'єктів і опосередковується аудіовізуальними технічними засобами з електронно – цифровою природою.

Державне управління, як високодинамічне явище, що має в своєму арсеналі потужні засоби впливу на суспільні процеси, не може знаходитися осторонь зростаючої віртуалізації соціуму. На сьогодні значний масив управлінських відносин реалізуються саме в електронному середовищі. Інформаційно – комп'ютерні технології створюють багато переваг, зокрема, значно розширюють інформаційну складову системи державного управління, дають можливість соціальним суб'єктам сформувати оптимальну поведінку, виходячи із поєднання суспільних та приватних інтересів. Ключову роль у процесах взаємодії державного управління та віртуальності, повинно відіграти право і виконати регулятивно – стимулюючу функцію. Як слушно зазначає Петровський П.М., демократичне врядування базується на інституційно визначених нормах і приписах, а також раціональному усвідомленню мотивів, на свободі вибору із низки можливих альтернатив оптимальної лінії цілепокладання, що визначається в умовах відкритої комунікації, раціонального дискурсу різних поглядів [6].

Принципово відмінна природа відносин у віртуальній реальності від традиційної сфери їх функціонування в системі

фізичних просторових координат, породжує підвищений рівень складності їх правового регулювання. Виникає ситуація, коли предмет конституційного та адміністративного права, як базових галузей, службова роль яких полягає в юридичному опосередкуванні державно – управлінських процесів, вже не може охопити всю різноманітність публічних відносин, що мігрують у віртуальну сферу. При цьому, в чинному законодавстві України відбувається кількісне зростання правових норм, так чи інакше пов'язаних із віртуальною реальністю, що породжує теоретичні дискусії про їх галузеву належність. Науковцями вводиться в теорію юриспруденції такі поняття як “інформаційне право”, “комп'ютерне право”, “кіберправо”, “інтернетправо”, “ІТ-право” тощо.

Виходячи з інформаційної сутності віртуальної реальності, обґрунтованою є позиція Пилипчука В.Г. та Брижка В.М., які визначаючи ряд основних положень на рівні інформаційного законодавства, вважають, що їх публічно-правовою основою виступає інформаційне право і пропонують наступну його юридичну конструкцію: предмет правового регулювання – інформаційні та інформаційно-інфраструктурні відносини; об'єкти інформаційних відносин – інформація (знання, відомості) та дані (електронні сигнали й структури в е-просторі, до яких інформація пристосована); метод правового регулювання – системне, комплексне застосування методів цивільного, адміністративного і кримінального права (що визначає міжгалузеву сутність публічно-правового регулювання) [7, с. 30].

Однією із проблем, що потребують нормативно – правового вирішення, є співвідношення транскордонності віртуального світу і просторового обмеження юрисдикції державного

управління. Об'єктивною формою існування віртуальної реальності є кіберпростір, який в Законі України "Про основні засади забезпечення кібербезпеки України" трактується як середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій з використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних [8]. Аналіз цієї дефініції свідчить, що в її основу покладено основну функціональну сутність кіберпростору – комунікативну. При цьому, вважаємо недоцільним застосування в нормативному визначенні кіберпростору такої конструкції як "віртуальний простір, який надає можливості", внаслідок її алогічності. Можливість для комунікацій надає не простір, а технічні засоби та відповідні технології, а сам кіберпростір виникає як об'єктивна електронна форма існування комунікацій, як реальний зовнішній прояв віртуального світу, що перебуває в стані постійної динаміки. Водночас, в підзаконних актах містяться інші, схожі до кіберпростору, поняття. Наприклад "цифровізація" тобто насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливує інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [9].

Таким чином, в Україні відбуваються процеси нормативно – правового опосередкування інтеграції системи державного управління в процеси динамічної віртуалізації соціуму. Це супроводжується складнощами теоретичного і практичного характеру – науковими дискусіями, певним рівнем

стихійності нормотворчої роботи, неузгодженістю юридичної термінології тощо. Одним із шляхів законодавчого закріплення основ віртуалізації державного управління є прийняття кодифікованого акту – Інформаційного кодексу України, який би врегулював права та обов'язки суб'єктів владних повноважень в електронному середовищі, що може бути предметом подальших досліджень в цьому напрямку.

Література

1. Biocca F., Levy M. *Virtual reality as a communication system* / F. Biocca, M. Levy // *Communication in the Age of Virtual Reality*. – Lawrence Erlbaum Associates. – Hillsdale. – 1995. – pp. 15 - 31.

2. Blankert H. *Building the European Information Society for us all. Final Policy Report of the High-Level Expert Group.* (High Level Expert Group. – 1997. "Режим доступу <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication>.

3. Poppe E., Gilgen D., Safrudin N. *Virtual Reality Goes Mobile in the Digital Age* / E Poppe., D Gilgen., N.Safrudin // *Shaping the Digital Enterprise: Trends and Use Cases in Digital Innovation and Transformation*. – Springer. – 2016. – 335 стор.

4. Sutherland I. *The ultimate display* / I. Sutherland // *Information Processing: Proceedings of the IFIP Congress*. – Washington. – 1965. – DC: Spartan Books. – pp. 506 – 508. – Режим доступу: <https://www.wired.com/2009/09/augmented-reality-the-ultimate-display-by-ivan-sutherland-1965>.

5. Мельниченко А.А. *Наукове управління суспільними процесами та системами як запорука сталого розвитку соціуму* / Мельниченко А.А // *Публічне управління та адміністрування*. – 2015. – 1. – с. 69 – 77.

6. Петровський П. М. Теоретико-методологічні особливості детермінації державно-управлінської діяльності / П. М. Петровський. // Демократичне врядування. – 2011. – Вип. 7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2011_7_4.

7. Пилипчук В. Г., Брижко В. М. Проблеми становлення і розвитку інформаційного законодавства в контексті євроінтеграції України / В. Г. Пилипчук., В. М. Брижко // Інформація і право. – 2011. – 1. – 11-19.

8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII від 10.11.2017 // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 45. – стор. 42. –, стаття 403.

9. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018>.